

1. Narodziny i rozwój księstwa moskiewskiego

1. 1. Cele lekcji

1. a) Wiadomości

Uczeń:

- zna genezę księstwa moskiewskiego,
- zna najważniejsze daty i wydarzenia związane z powstaniem i rozwojem Moskwy,
- wie, jakie znaczenie w historii Rusi odegrał najazd i panowanie mongolskie,
- wie, od kiedy i na jakiej podstawie mieszkańcy księstwa moskiewskiego zaczęli nazywać się Rosjanami,
- zna dwa hasła stymulujące procesy ekspansji terytorialnej Moskwy: „gromadzenia ziem ruskich” i „Moskwy – jako III Rzymu”.

2. b) Umiejętności

Uczeń:

- potrafi wskazać na przyczyny i okoliczności, które pozwoliły Moskwie osiągnąć pozycję hegemonia wśród księstw ruskich,
- umie przedstawić swoją opinię odnośnie sporów (szczególnie rosyjsko-ukraińskich) dotyczących zagadnienia historycznej spuścizny po Rusi Kijowskiej.

3. c) Postawy

Uczeń:

- dostrzega, że w polityce czasem warto zjednoczyć się z przeciwnikiem, by w ostateczności osiągnąć nad nim zwycięstwo,
- ma świadomość instrumentalnego traktowania cerkwi przez władze do realizacji swoich planów politycznych.

2. 2. Metoda i forma pracy

W formie referatu: jeden z uczniów opowiada o podboju ziem ruskich przez Mongołów.

Metoda podająca: nauczyciel zarysowuje historię powstania i rozwoju księstwa moskiewskiego.

Metoda problemowa: uczniowie oceniają politykę Iwana Kality.

3. 3. Środki dydaktyczne

Mapa przedstawiająca państwo moskiewskie na początku XVI wieku.

4. 4. Przebieg lekcji

1. a) Faza przygotowawcza

Jeden z uczniów w formie referatu opowiada o panowaniu mongolskim na ziemiach ruskich. Mówi m.in. o klęsce w bitwie pod Kałką i zdobyciu Kijowa przez Batu-chana. Tłumaczy sposób zarządzania stosowany przez Mongołów na podbitych ziemiach. Podaje przykłady wpływów mongolskich, które na stałe utrwaliły się w kulturze i polityce Rosji.

2. b) Faza realizacyjna

Nauczyciel mówi o okolicznościach, które pozwoliły wysunąć się księstwu moskiewskiemu na czoło księstw ruskich. Uczniowie zapisują w zeszytach datę pierwszej wzmianki kronikarskiej na temat Moskwy (1247). Oceniają politykę Iwana Kality, który w celu umocnienia księstwa moskiewskiego sprzymierzył się z Tatarami przeciwko księciu twerskiemu. Nauczyciel mówi o historii jako o nauczycielce życia, wskazując, że czasem warto zjednoczyć się z wrogiem, by wzmocniwszy się pokonać go w przyszłości.

Nauczyciel opowiada o wyzwaniu ziem ruskich spod zależności mongolskiej. Mówi o zwycięstwie Dymitra Dońskiego na Kulikowym Polu.

Uczniowie dowiadują się o dwóch hasłach sformułowanych w okresie rozwoju księstwa moskiewskiego, które przez najbliższe stulecia miały determinować myśl społeczną Rosji. Nauczyciel wyjaśnia, czym była idea III Rzymu oraz kiedy i przez kogo została po raz pierwszy wypowiedziana. Tłumaczy ekspansjonizm rosyjską ideą gromadzenia ziem ruskich.

3. c) Faza podsumowująca

Nauczyciel mówi o sporach toczonych przez niektórych historyków, a dotyczących praw do kontynuacji tradycji Rusi Kijowskiej. Pyta uczniów o ich opinię na ten temat, a następnie przedstawia własne zdanie.

5. 5. Bibliografia

1. Davies N., *Europa*, przekł. E. Tabakowska, Znak, Kraków 1999.
2. Heller M., *Historia imperium rosyjskiego*, przekł. E. Melech, T. Kaczmarek, Książka i Wiedza, Warszawa 2000.

6. 6. Załączniki

brak

7. 7. Czas trwania lekcji

45 minut

8. 8. Uwagi do scenariusza

Zajęcia powinny prowadzić do lepszego zrozumienia współczesnych relacji między Rosją a Białorusią i Ukrainą. Warto zatem poświęcić trochę uwagi omówieniu kwestii praw do historycznej schedy po Rusi Kijowskiej. Wydaje się tu, że najbardziej logicznym i najbliższym prawdzie jest stwierdzenie, że zarówno Rosjanie, jak i Ukraińcy i Białorusini mają równe prawo do odwoływania się do Rusi Kijowskiej jako do kolebki swojej państwowości.